

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Právo na příznivé životní prostředí a jeho uplatňování v praxi

Pokud zadáme do nějakého většího právního informačního systému sousloví „životní prostředí“, jako výsledek získáme obvykle více než 1100 dokumentů. Vedle zákonných úprav o nakládání s chemikáliemi, hnojivy nebo například ochranou před povodněmi nalezneme třeba i dohodu mezi vládou České republiky a Evropskou kosmickou agenturou o spolupráci ve výzkumu a využívání kosmického prostoru pro mírové účely.

Pokud zadáme do nějakého většího právního informačního systému sousloví „životní prostředí“, jako výsledek získáme obvykle více než 1100 dokumentů. Vedle zákonných úprav o nakládání s chemikáliemi, hnojivy nebo například ochranou před povodněmi nalezneme třeba i dohodu mezi vládou České republiky a Evropskou kosmickou agenturou o spolupráci ve výzkumu a využívání kosmického prostoru pro mírové účely. To vše se týká životního prostředí, to vše je prostor zasahovaný lidským činitelem a potenciálně prostředí pro lidský život. Ovšem právo na příznivé životní prostředí v kosmu budeme zřejmě uplatňovat až za několik stovek let, kdy kosmický šrot už bude ohrožovat život na Zemi i mimo ni. Je lidskou přirozeností řídit se dle hesla „nehas, co tě nepálí“ – těch téměř 1100 dokumentů v naší české právní úpravě však dokazuje, že nás již „cosi pálí“.

Svůj dotaz systému tedy musíme konkretizovat: „příznivé životní prostředí“. Může nás překvapit reakce systému, kdy na toto slovní spojení nalezne asi devět dokumentů, ale nabídne možnost hledat v sousloví „nepříznivé životní prostředí“, kde nalezne dokumentů více než dvacet. Surovou logikou tedy není obtížné dojít k závěru, že zákonodárce si je vědom zmenšující se příznivosti našeho životního prostředí a místo záruk na „příznivost“ je zde spíše potřeba chránit před přímou „nepříznivostí“. Právo zde tedy není v drtivé většině pasivním ukazatelem prevence, nýbrž zjevně již výsledkem střetu lidského působení a přírody, kdy je třeba „chránit nás před námi samotnými“.

Právně sice umíme vymezit životní prostředí (zák. 17/1992 Sb. „o životním prostředí“ - §2: „Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.“), nicméně řešení definice „práva na příznivé životní prostředí“ je stále otázkou diskuzí. Míra „příznivosti“ musí být posuzována ad hoc, neboť například „právo na čistou vodu“ je nepochybně pěkná deklarace, nicméně která voda je čistá, do jaké míry čistá, čistá k jakému účelu...? V přírodě existuje bez působení člověka i „čistá voda“, která je však natolik naplněna přirozenými látkami nepříznivými pro život, že sotva poskytne základní předpoklady pro přežití organismu.

Primární zakotvení „práva na příznivé životní prostředí“ nám poskytuje Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.) ve svém článku 35: „(1) Každý má právo na příznivé životní prostředí. (2) Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů. (3) Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“ Zákonodárce si je tedy vědom destruktivních důsledků lidské činnosti, avšak rovněž vidí potřeby růstu lidské společnosti, jejíž základním principem je přetváření přírodních zdrojů – je dovoleno „poškozovat životní prostředí do míry stanovené zákonem“. Můžeme však mít pochybnosti o správnosti této míry, vždyť již tolikrát

jsme byli poučeni, že lidská společnost se řídí příslovím „co nás nezabije, to nás posílí“, což rozhodně není správná cesta k naplnění pojmu „trvale udržitelného rozvoje“ (viz §6 zákona 17/1992: § 6 „Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“). Může nás snad překvapit, že zákonodárce zařadil toto právo (§ 35 LZPS) až do oddílu „Hospodářská, sociální a kulturní práva“ – cožpak je snad méně cenné než vymezená základní lidská práva a svobody. Při současném zatížení znečištěním a obecně „bojem člověka proti přírodě“, domnívám se, že právo na příznivé životní prostředí by mělo být výrazně předsunuto právům ostatním – žít trvale v nepříznivém živ. prostředí totiž znamená nežít vůbec, resp. jen živořit.

Uplatnění tohoto práva v praxi můžeme doložit například nálezem Ústavního soudu (III. senátu) ze dne 10. července 1997 sp. zn. III. ÚS 70/97. Soudní jednání tomuto sporu předešlé řešily mimo jiné i otázku přípustnosti některých subjektů k jednání (v předmětném sporu se jednání dotýkalo meziskladu vyhořelého jaderného paliva z atomové elektrárny v Dukovanech, plánovaný mezisklad byl deponován v okrese Třebíč). V odůvodnění judikátu se mimo jiné osvětluje proces namítání, v němž se konkretizují důležité pojmy, např. otázka, zda je životní prostředí veřejným statkem, tento problém však judikát neřeší dostatečně, neboť se odvolává jen na tvrzení stěžovatele, k němuž se jasně nevyjadřuje, s poukazem na další otázky, především procesního charakteru. K tvrzení stěžovatele je podnětné citovat z judikátu následující část: „Stěžovatel se neztotožňuje s názorem Vrchního soudu v Praze, podle něhož z čl. 35 odst. 1 a čl. 41 Listiny neplynou subjektivní hmotná práva. Uvádí, že s tezí vrchního soudu, podle níž je životní prostředí veřejným statkem, lze souhlasit s výhradou, že toto disponuje znakem distributivnosti (lze jej členit z hledisek území, složek a zdrojů). Poukazuje dále na skutečnost, že hranice mezi veřejnou hodnotou (veřejným statkem) a hodnotou soukromou (soukromým statkem) je neostrá (za příklad této teze považuje život jako hodnotu soukromou, jež je chráněna ustanoveními § 11 a násl. obč. zák., a jako hodnotu veřejnou, jež je chráněna zvláště ustanoveními § 219 a 220 tr. zák. a čl. 6 Listiny). Obdobně, dle jeho přesvědčení, skutečnost, že životní prostředí je veřejným statkem (hodnotou) ve smyslu preambule Ústavy a Listiny a čl. 7 Ústavy, nevyklučuje existenci subjektivního práva na příznivé životní prostředí (čl. 35 odst. 1 Listiny), jakož i práva v zákonem stanoveném rozsahu se jej domáhat (čl. 41 Listiny).“ - připomeňme, že článek 7 Ústavy praví „Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“, ústavní preambule slibuje dodržovat ústavní pořádek „...odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství...“.

Výše zmíněný judikát se pokusil zachytit souvislosti s otázkou interpretace čl. 35 odst. 1 Listiny ve smyslu ustanovení zakládajícího subjektivní právo, kdy vrchní soud odkazuje na čl. 41 Listiny, podle něhož se práv uvedených v citovaném článku Listiny lze domáhat pouze v mezích zákonů, které jej provádějí, jakož i na skutečnost, že stěžovatel v řízení před vrchním soudem netvrdil a netvrdí ani ve své ústavní stížnosti porušení takového zákona. Hledání nejasného úniku z řešení problému je zde zřejmé. Snaha vytvořit fikci, že k ochraně práva na příznivé životní prostředí je třeba porušení zákona, který by teprve zakládal skutečnou právní ochranu, byla naštěstí marná.

Nezanedbatelná část judikátu tedy stanovuje předpoklady jak pro využití výše uvedeného práva, tak i upřesňuje charakter „stěžovatelů“, tedy procesních účastníků „Při posouzení povahy ochrany životního prostředí z hlediska uvedeného rozlišování nutno přisvědčit názoru stěžovatele, podle něhož skutečnost, že životní prostředí je veřejným statkem (hodnotou) ve smyslu preambule Ústavy a Listiny a čl. 7 ústavy, nevyklučuje existenci subjektivního práva na příznivé životní prostředí (čl. 35 odst. 1 Listiny), jakož i práva v zákonem stanoveném rozsahu se jej domáhat (čl. 41 Listiny). Konečně i vrchní soud v ústavní stížnosti napadeném usnesení s ohledem na čl. 41 Listiny a s poukazem na příslušná ustanovení zákonů č. [114/1992](#) Sb., ve znění pozdějších předpisů, a č. [244/1992](#) Sb., konstatoval pro občanská sdružení, působící v oblasti životního prostředí, subjektivní práva, avšak

toliko procesního charakteru.“

Dle výše uvedeného je tedy doposud nejisté, zda by se téhož práva mohl domoci jednotlivec, který by se nehodlal spolu s dalšími sdružit ve formu právnické osoby. Dá se předpokládat, že s rostoucím právním povědomím lze na tuto otázku podat kladnou odpověď, avšak zatím z čistě teoretického hlediska, neboť se k podobnému kroku (pokud je mi známo) zatím žádný jednatel, coby fyzická osoba, neodhodlal.

Je tedy zřejmé, že se nejedná jen o právo objektivní, nýbrž přímo subjektivní, ačkoliv výslovná zákonná formulace by zajisté celý proces ujasnila a zvýšila tím právní stabilitu. Jak je doposud zřejmé, pak žalovanou stranou bývá rušitel tohoto práva (ve výše uvedeném judikátu společnost provozující jadernou elektrárnu), ve druhé fázi ten, kdo porušení tohoto práva podporuje (ať se již jedná o ministerstvo či jiný státní orgán). Naše společnost nedospěla doposud do právního stavu, kdy by byla povinna obecně odškodňovat jednotlivce (jménem státu) za pocit, že životní prostředí fyzické osoby je nepříznivé („obdoba omluvy společnosti za narození se do znečištěného životního prostředí“). Zda je vůbec žádoucí, aby kdy právní stav dospěl až k tomuto bodu je věcí polemiky příštích desetiletí, kdy nadnárodní průmyslové koncerny s tichým souhlasem států snižují míru příznivosti životního prostředí a tak lze dovodit, že by se měly zodpovídat z nepříznivosti životního prostředí, do něhož se rodíme, které si nevybíráme.

© EPRAVO.CZ - Sbírnka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Evropská unie mění pravidla plateb: více odpovědnosti, intenzivnější zpracování dat, více kontrol](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Odpovědnost zaměstnavatele a zaměstnance v souvislosti s využitím umělé inteligence](#)
- [Nový návrh zákona o platformové práci - 2. díl: Redefinice závislé práce](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [JIŘÍ HARNACH - VEŘEJNÉ ZAKÁZKY LIVE! - ČERVEN 2026](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)